

1. Modern technológiák és jogi szabályozásukkal kapcsolatos elméleti kérdések

NAGY ZOLTÁN

A gyűlöletbeszéd és az új technológiákhoz kapcsolódó tényállások kérdéseket vetnek fel a jogi szabályozás számára. Ezeknek a kérdéseknek a helyes megválaszolásához azonban meg kell ismerni azt a társadalmi és technológiai háttérrel, amelyben zajlanak ezek a tevékenységek, és be kell mutatni a szabályozással szembeni társadalmi elvárásokat és a jogalkotó előtt álló nehézségeket, amelyek gátolják vagy nehezítik a jog érvényesülését ezekben a sajátos társadalmi viszonyokban. Fontos feltérképezni azt, hogy a technológia hogyan ágyazódik be a társadalomba és a gazdaságba, mert a szabályozás hatásai csak így tervezhetőek, és így figyelhetünk fel az összefüggések sokszor kibogozhatatlan szálaira.

Az emberiség a Föld korához képest gyors biológiai és társadalmi fejlődésen ment keresztül, és ahogy a szakirodalom utal rá, egy jelentéktelen állatból a bolygó urává lépett elő az évezredek alatt. Ma már egyedüli fajként uraljuk a Földet, de ez alatt a fejlődés alatt jótéhatetlen károkat okoztunk az ökoszisztémában, amelynek hatásait már érezzük, de a jövőbeni hatásait csak elképzelni tudjuk.¹ Tudunk-e élni azzal a tudással

¹ Harari, 2017, 369. o.

Prof. Dr. Nagy Zoltán PhD

főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Államtudományi Intézet, Pénzügyi Jogi Tanszék

ORCID: 0000-0002-1698-3473

Nagy, Z. (2023) 'Modern technológiák és jogi szabályozásukkal kapcsolatos elméleti kérdések' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközeivel a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 21–32. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_1

és lehetőséggel, amit társadalmi és gazdasági fejlődésünk biztosított a számunkra? A mind magasabb szintű jólét, a technológiai fejlődés, a gazdasági növekedés hajszolása biztosít-e értelmes és teljes életet az emberiség számára? Madách Imre szavait elfogadva bízhatunk-e a jövőben, a tudományos fejlődés kínál-e számunkra megoldást a jövőben, választ adva a sürgetően felmerülő problémákra? Nagyon gyors technológiai fejlődésnek vagyunk tanúi, amelynek az üteme csak gyorsulni látszik a jövőben.

Az emberiség egy új, a szakirodalom szerint negyedik korba lépett. A negyedik ipari forradalom legfontosabb területei a kiberfizikai rendszerek, a dolgok internete és a felhőalapú számítástechnika, az adattudomány és a kommunikációs technológiák.² A szerzők rámutatnak arra, hogy az emberiség egyes korszakait, a változást a technológiai fejlődés váltotta ki. Ez a fejlődés az élet minden szintjére kiterjed. A mesterséges intelligencia és a robotika kiváltotta hatásokat a napjainkban még kevésbé érezzük, de jól látszik, hogy a hálózati tudomány, az internet és a számítástechnika mekkora hatással volt a társadalmi és gazdasági fejlődésre.³

Az innováció és a technológiai fejlődés fontos feltétele volt a társadalmi és gazdasági fejlődésnek. A gazdasági növekedést sok tényező befolyásolja, négy fő hajtóerejét különbözteti meg a közgazdaságtani szakirodalom, az emberi erőforrást, a természeti erőforrást, a tőkét és a technológiát. A négy elem fontos, de a gazdaságtörténeti adatok azt igazolják, hogy a technológiai fejlődés eredménye jelentős részben a növekvő kibocsátás, a termelékenység és az életszínvonal emelkedése.⁴ A technológiai haladás-hoz azonban nem elégséges csak a tudomány, hanem szükséges hozzá az állam és a gazdaság aktív szerepe is, hogy a technológiai fejlődéshez erőforrásokat biztosítson, és alkalmazza is a technológiai vívmányokat.⁵ Ennek a jelentőségét az adja, hogy a közgazdasági szakértők szerint csak a technikai haladás biztosít folyamatosan emelkedő életszínvonalat, gazdasági növekedést.⁶ Így tehát nélkülözhetetlenné válik a jövőben, hogy megértsük a gazdasági és társadalmi jelentőségét. Különösen fontos ez abból a szempontból, hogy a technológiának két fontos jellemzője van: hogy nem versengő jóság, illetve a kizárhatóság hiánya. A technológiát többen is használhatják párhuzamosan, egyidejű tevékenységekben, általában nem fizikai formában jelenik meg, végtelenül sokszor felhasználható, így nem tartozik a versengő javak közé. Másrészt a kizárhatóság hiánya a fontos jellemző, az ezzel kapcsolatos korlátozott lehetőségek miatt csökkenhet a technológián szerzett nyereség, mivel a jogosulatlan felhasználókat

2 Fülep–Nick–Várgedő, 2018, 45–46. o.

3 Reese, 2020, 259–266. o.

4 Samuelson–Nordhaus, 2012, 475–480. o.

5 Harari, 2017, 227–230. o.

6 Mankiw, 2005, 133–136. o.

nehéz kizárni a technológia hasznosításából. Tehát az állam szerepe általánosan felértékelődik a technológiai fejlesztésekkel kapcsolatban. A kutatás-fejlesztés elősegítése érdekében pénzügyi jogi és magánjogi szabályozással avatkozik be az állam a piaci viszonyokba. A közvetlen és közvetett (adóügyi preferenciák) támogatásokkal segíti elő a technológiai fejlesztéseket, továbbá a szellemi tulajdon védelmével kezeli a kizárhatóság problémáját, azaz megteremti a lehetőséget, hogy csak a feltaláló rendelkezzen a technológiai innovációval. Ezek az eszközök elősegítik a K+F tevékenységet azáltal, hogy megtérül és profitot termel a fejlesztés. Mindezen ösztönzők nélkül önmagában véve a technológiai haladás lelassulna és veszélybe kerülne.⁷

Fontos azonban az is, hogy egy társadalom mennyiben tudja adaptálni az új technológiát. Ha ez sikeres, akkor a technológia a gazdasági és társadalmi átalakulás fontos tényezője lesz. Az előny viszont akkor jelentős, ha ez az alkalmazás gyorsan megy végbe. Ennek azonban lényegi feltétele a jogi szabályozás, a humán erőforrás, a megfelelő pénzügyi háttér és a különböző területek szoros együttműködése.⁸

A technológia tehát hatással van a gazdaságra, de a társadalomra is, illetve ezek is hatással vannak a technológiai fejlődésre. A társadalmi és a technológiai fejlődés eltérhet egymástól, de együttes fejlődés egyaránt megfigyelhető. A technológiára jellemző a társadalmi konstruáltsága, azaz emberek hozzák létre és emberek használják ezeket, így tehát interaktív kapcsolatban áll egymással a technológiai fejlődés és a társadalmi fejlettség, fejlődés. A technológiatranszfer teszi piaci terméké az adott fejlesztést, de annak elterjedését a gazdasági és társadalmi környezet teszi lehetővé. Nagyon fontos azonban, hogy az egyes technológiák alkalmazkodóképesek legyenek a társadalmi szituációhoz, ellenkező esetben a fejlődésük megáll, és mások veszik át a helyüket.⁹

A társadalomtudományi kutatások azonban arra is rámutatnak, hogy a társadalom és a technológia nem különálló entitás, hanem szoros kapcsolat, interakció van közöttük. A technológia által teremtett tárgyak és a használók közötti viszony sajátos képet mutat a technológia fokozott fejlődése révén. Az ember és az új technológia révén létrejött eszközök között új viszonyok és összefüggések alakulnak ki. A társadalmi viszonyok mélyreható változása zajlik, a tárgyak és emberek közötti viszony egyre mélyebben fonódik össze. A tárgyak jellege változik, de az emberek társas viszonyai egyaránt változáson mennek keresztül. A szakirodalmi álláspontot elfogadva jól érzékelhető folyamat zajlik az eszközoldalon. A tárgyak valós és digitális térben léteznek, erős kommunikációs

7 Mishkin, 2015, 222–226. o.

8 Holczer, 2007, 92–98. o.

9 Kincsei, 2007, 48–62. o.

potenciállal rendelkeznek, egyre intelligensebbek, egyre magasabb szintű autonómia jellemzi őket és erős társadalmi beágyazottságúak.

Az emberi oldal vizsgálata során a szakirodalom kiemeli, hogy az ember kiszolgáltatottá vált a technológiának, személyisége valós és virtuális személyiségre hasad szét, sok esetben megfigyelt, ellenőrzött, irányított személyiség lesz. Az emberi kapcsolatokat tárgyak közvetítik, tárgyakon keresztül történik az önkifejezés, és a hálózatok részeként a közölt információk deformálódhatnak, a hatásmechanizmusuk ellenőrizhetetlenné és kezelhetetlenné válik.¹⁰

A technológiai eszközök és emberek viszonyát a szakirodalom több tézissel határozza meg. Az első ilyen, hogy a technológia hatása túlmutat a használaton, hasznosságon. Továbbá fontos tézis, hogy az eszköz kapcsolatban, kölcsönhatásban van a felhasználóval. A technológia kielégíti továbbá a másra, az újabbra való vágyakozást, mivel az eszközök jellemzően befejezetlenek, fejleszthetők, és a jövőben kiteljesedő változatokkal kecsegtetik a felhasználót. Ez az újabb eszközök iránti vágy egyben fenntartja a termelés és a technológiai újítások rendszerét, és az újabb technológia újabb igényt generál a felhasználó részéről. A jelenlegi fejlődési tendenciák azt vetítik előre, hogy a technológiai világ és az emberi viszonyok egyre jobban összefonódnak, egyre komplexebbé válnak.¹¹ A szakirodalom kifejezetten utal rá, hogy egy információs társadalomban élünk, amely a társadalmi együttélés új módja. Nem csak technológiai újítások jelennek meg, hanem ennek következtében megváltozik a társadalmi együttélés (szokások, normák, kultúra). Ezeknek a változásoknak az alapját az információs és kommunikációs technológia teszi lehetővé. A hálózatosodás a globalizációt segíti elő és egy globális információs társadalmat hoz létre azok között, akik részt vesznek a hálózatban.¹²

Az információs társadalom¹³ révén átformálódik a világ, amelynek több fontos jellemzője közül fontos a globalizáció, a hálózati működés és a globális médiakultúra.¹⁴ A fizikai tér és az idő viszonylata megváltozik, a technológia révén nagyon rövid idő

10 Csizmadia, 2019, 63–68. o.

11 Csizmadia, 2019, 62–63. o.

12 Pintér, 2007, 21–26. o.

13 Pintér, 2007b, 213–246. o. A szerző rámutat, hogy az információs társadalom fogalma többféle oldalról megközelíthető, többféle fogalom adható annak függvényében, hogy melyik nézőpontból közelítünk a fogalomhoz. Technológiai értelemben az információval és a tudással végzett műveletek és az ehhez kapcsolódó infokommunikációs eszközök; társadalmi értelemben a hálózati társadalom, a közösség, a folyamatos adaptáció, az újfajta egyenlőtlenségek és a globalizáció jellemzik; fejlesztési értelemben utal egy paradigmaváltásra és egy gondolkodásmódra; a tudományos vizsgálat tárgyaként is meghatározható.

14 Zódi, 2018, 36–39. o.

alatt áthidalhatóvá válik a fizikai tér az információáramlásban. Ez egyben elősegíti az egyes térségek közötti egyenlőtlenségek csökkentését. Kialakulnak a globalizációs kommunikációs csatornák, megerősödik az interkonnectivitás az internet révén, amely erősíti a társadalmi kapcsolatokat és hálózatba szervezi a társadalmat. Az internet révén megerősödnek a társadalmi igényt követő és kiszolgáló hálózati iparágak, multinacionális vállalatok. Egy globális digitális gazdaság épült ki a technológia segítségével, amely egyre magasabb szinten szolgálja ki a fogyasztói igényeket, amely egyben gyors technológiai fejlesztésre ösztönzi ezeket a vállalatokat.¹⁵

A jogi szabályozás kérdéseire szükség van megismerni azokat a problémákat, amelyek az információs társadalommal összefüggésben merülnek fel. A szakirodalom eltérően több ilyen kérdést vet fel, amelyek közül a jogi szempontból lényegeseket emelem ki: az egyik ilyen kérdés a nemzetállamok feletti szerveződési szint, a globális információs társadalom. Fontos továbbá az adatvédelem és információs biztonság, a kormányzati és állampolgári viszony és a jövőbeli fejlődési irányok, amelyek további változásokat indukálnak (mesterséges intelligencia, robotok).¹⁶ Fontos tehát, hogy a jog hogyan válaszol ezekre a felvetett problémákra.¹⁷ Van olyan szakirodalmi álláspont, amely azt hangsúlyozza, a technológia és a jog kapcsolatában az a fontos, hogy a technológia a társadalmi élet mely problémáit helyezi előtérbe, amelyek korábban nem léteztek vagy nem volt jelentőségük. Sok esetben a jogi szabályozás számára a kihívást nem önmagában a technológia jelenti, hanem az, ahogy az adott technológiát használják. A technológia az emberek közötti társadalmi kapcsolatokat is jelenti, amelyek folytonos változás alatt állnak, ezért a technológia fejlődésével, használatával kapcsolatos problémák egyaránt gyorsan változnak. Az emberek kapcsolatba lépnek a technológiával és egymással. Így a technológia kiváltja a társadalmi és jogi viszonyok innovációját. A technológia egy meglévő társadalmi és ezt szabályozó jogi rendszerbe lép be, és a hagyományos szabályozási

15 Kollányi, 2007, 83–92. o.

16 Z. Karvalics, 2007, 44–46. o. A szerző az információs társadalom kérdéseit kilenc főbb területre bontja szét. Ilyen terület a globális információs társadalom, a fenntartható információs társadalom (környezeti problémák), az információs társadalom biztonsága (technológiával összefüggő kockázatok), úriorientált információs társadalom (úrkutatások hatása), az elektronikus orwelli világ vagy digitális Athén (újfajta diktatúra vagy újfajta demokrácia), az intelligens város, Corpus Digitale (összemberi tudás megőrizhetősége), a kreatív információs társadalom, posztinformációs társadalom (jövőbeli fejlődés).

17 Manwaring, 2017, 62. o. A szerző az innovációs kérdések közül kiemeli a számítástechnika változékonyágát és sebezhetőségét, a fizikai világ és a kibertér egymásra hatását, a digitális tárgyak és eszközök hatását, az elektromobilitás, az ember és a számítógép kapcsolatát, az autonóm és félautonóm eszközök hatását.

rendszer állítja kihívások és változások elé, megzavarja a hagyományos jogintézmények működését, új válaszokat kell adni a kihívásokra.¹⁸

Az Európai Unió is válaszokat keres a technológiai kihívásokra, aminek megvalósítása a jogi szabályozásra vár. A gazdaság, az infrastruktúra, a kormányzat és a szakértelem négy fő irányának meghatározása mellett központi kérdésként merül fel a digitális polgárság, azaz hogy milyen jogok és elvek mentén valósulhat meg a digitalizációs fejlődés. Ezek az elvek jogokként képeződnek le és válnak a tagállami szabályozás részévé. Ilyen elv az emberközpontúság, a választás szabadsága, a biztonság és védelem, a fentarthatóság, a részvétel, szolidaritás és inkluzivitás. Fontos kérdés tehát az egyének jogainak a védelme, a tisztességes online környezet, védelem az illegális és káros tartalmak ellen, a digitális környezet biztonságának a biztosítása. Kiemelten kezeli a dokumentum, hogy mindenki hozzáférhessen az internethez, a digitális infrastruktúrához, a digitális közszolgáltatásokhoz. A digitális jogok jó része nem új jogként merül fel, inkább kiegészíti a meglévő jogokat.¹⁹

A felmerült kérdésekre az elmélet is keresi a válaszokat. A szakirodalom az információs társadalom szabályozásával kapcsolatos elméleteket három csoportba osztja fel. Az egyik álláspont a joghatóság kérdését feszegeti. Az internet példája mutatja, hogy bizonyos esetekben egyetlen államnak sincs kizárólagos joghatósága az adott technológia fölött. Ez a felfogás azt hangsúlyozta, hogy állami beavatkozás nélkül (pl. internet) a felhasználók maguk alakítják a működés szabályrendszerét, az etikai szabályokat. Az önszabályozás azonban nem megfelelő az adott problémák kezelésére. A technológia alkalmazása nem elkülönült a létező társadalmi valóságtól, ezért nem is kezelhető „jogmentes térként”. A meglévő társadalmi normákat figyelembe kell venni, amelynek releváns jogi szabályozása már létezik. A másik felfogás szerint a technológia speciális szabályozási tárgyat jelent, és ennek megfelelően teljesen új szabályozás kialakítása szükséges. Harmadsorban az integrált szabályozás elmélete alakult ki és érvényesült a gyakorlatban. Azaz nem szükséges teljesen új szabályozást kialakítani, inkább a meglévő szabályrendszert kell kiterjeszteni az új technológiára. Ez nem jelenti azt, hogy nem kell új fogalmakat létrehozni, de a jogintézmények rendelkezésre állnak, azok jórészt alkalmazhatóak a technológia révén megváltozott társadalmi viszonyokra.²⁰

Fontos kérdésként merül fel a jogi szabályozással kapcsolatban az ex ante és ex post szabályozás. A szakirodalom kiemeli, hogy a technológia esetében az ex ante szabályozás

18 Balkin, 2015, 46–55. o.

19 Európai Bizottság: Európa digitális évtizede: a 2030-ra kitűzött célok, lásd: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_hu

20 Simon, 2007, 114–118. o.

nehezen járható út, mivel új szabályozási területről van szó, nem ismert élethelyzetekkel kell számolni. A túlzott előre szabályozás akadályozhatja a technológiai fejlődést, és rossz megoldásokhoz vezethet. Az utólagos szabályozás esetén a jogalkotó megismerheti a szabályozás tárgyát és a szabályozandó életviszonyokat, és csak ott és olyan mértékben avatkozik be, ahol és ameddig szükséges.²¹ A túl késői szabályozás azonban magában hordozza azt a veszélyt, hogy a jogalkotó elveszti a kontrollt a technológia felett, és zavar keletkezhet a jogalkalmazás területén.²²

A jognak továbbá szembe kell néznie több olyan sajátossággal, ami a technológia jellegéből ered, és amely miatt szabályozási anomáliák léphetnek fel. Az egyik ilyen problémakör a szabályozási rések kérdése. A technológiával kapcsolatos bizonytalanság vezethet például ide, amikor egy viszonylag új, ismeretlen technológia születik, és még a technológiával foglalkozó tudomány sem tudja pontosan behatárolni és leírni a technológiát. A másik terület a meglévő szabályozás alkalmazásával kapcsolatos problémák. A létező jog előtti nagy kihívás az új szabályozási területek beillesztése a jelenlegi szabályozási környezetbe. Ha rosszul ragadja meg, írja le a jog a technológiát, akkor helytelen és pontatlan lesz a szabályozás. A másik probléma a technológia terjedelme, hatása és használatának hatása. Továbbá a jog által előre jelzett és vélelmezett modelltől való eltérés, amely szintén zavart okozhat a szabályozási környezetben. Szintén felmerülhet a túl- vagy alulszabályozás kérdése. Mindkét eset gondot jelenthet a technológia gazdasági és társadalmi működése és kapcsolata során. Utolsósorban pedig fontos kiemelni a szabályozás gyors avulását. A jog lassabban változik, mint a technológia és az ennek kapcsán fellépő társadalmi és gazdasági viszonyok.²³

Jól látszik tehát, hogy egyfajta konfliktus feszül a jog és a technológiai haladás között. Az egyik legfőbb probléma a technológiával kapcsolatban a bizonytalanság: az újdonság milyen hatással lesz a társadalmi viszonyokra, mit fog eredményezni ebben, illetve az alkalmazása, a társadalmi viszonyok hogyan hatnak vissza magára a technológiára. A jog megpróbálja kezelni ezeket a kockázatokat, védi a technológiával szemben az emberi jogokat. Ez akár oda is vezethet, hogy a jog korlátozza a technológia alkalmazását, addig, amíg nem bizonyosodik be annak biztonságos volta és illeszkedése a jog által megfogalmazott korábbi normákhoz. Felmerül tehát az a dilemma is, hogy gyorsan, de kevésbé jól szabályozzon-e a jogalkotó, vagy lassan, de megfontolt szabályozást adjon, kivárva a társadalmi és gazdasági viszonyok fejlődését.²⁴

21 Simon, 2007, 115. o.

22 Nagy, 2018, 38. o.

23 Butenko–Larouche, 2015, 66–68. o.

24 Tóth–Klein, 2018, 30–32. o.

A szakirodalom is rámutat arra, hogy egy ideig a jog hagyományos eszközeivel tudta követni a technológia változását úgy, hogy beillesztette, kiegészítette a hagyományos szabályozási rendszerébe a felmerült szabályozási tárgyakat. Azonban az utóbbi évtizedekben további problémák merültek fel. Az egyik ilyen probléma a technológia elterjedtsége. Az információs technológia elterjedésével sokkal mélyebb változások mennek végbe, mint ahogy azt az elterjedés korai éveiben gondolták a szakértők. A minőségi változások pedig kikényszerítették a jog erőteljesebb beavatkozását a társadalmi viszonyokba. Ez két szinten valósulhat meg, egyrészt a jogalkotó, másrészt a jogalkalmazás szintjén. A kettő közül a jogalkalmazás során merülhet fel a lassabb alkalmazkodás, hiszen itt a hagyományos jogalkalmazásban kell változásnak bekövetkeznie, amely akár a jogászgenerációk közötti felfogásbéli különbségeket is generálja.²⁵

A szakirodalom három fő területre bontja szét a technológia alapján a jog számára felmerülő problémakört. A platformokra, a robotok és mesterséges intelligencia problematikájára és a Big Data témakörre. A horizontális és vertikális platformok, amelyek „online lélettérre” válnak, egyfajta „digitális közműként viselkednek”.²⁶

Az internet jellemzői alapvetően befolyásolják a felmerült jogi problémák lehetőségét. Ilyenek a nyitottság, multimedialitás, interaktivitás, digitális jelleg, konvergencia, decentralizáltság, globalitás, anonimitás, ellenőrzés hiánya és a folyamatos technikai fejlődés. Az internet egy nyitott hálózat, amelyhez bárki csatlakozhat, és biztosítja a multimédiás tartalmak letöltését és továbbítását. Ugyanakkor a tartalmak digitális tárolására is alkalmas, így egyre inkább integrálódik a multimédiás, a kommunikációs és a számítástechnika. Jellemző továbbá, hogy egy decentralizált hálózatról van szó, amely irányítás nélkül működőképes, az egész világot átfogja, és egy bizonyos szintű anonimitást is biztosít a felhasználó számára.²⁷

Mindezek a jellemzők több jogi problémát felvetnek, amelyeknek a könyvünk szempontjából is nagy jelentősége van. A horizontális platformok esetén felmerülnek joghatósági, versenyjogi, alapjogi és adatvédelmi kérdések. A joghatósági terület kapcsán

25 Zódi, 2017, 1–8. o.

26 Zódi, 2017, 2. o. A szerző a másik idézett művében pontosítja a horizontális és vertikális platformok kérdését (Zódi, 2018, 101–103. o. és 165–167. o.) A horizontális platformok alatt olyan weboldalakat ért, amelyek embereket és más erőforrásokat kapcsolnak össze algoritmusokkal vezérelt adatfolyamok segítségével, és amelyekhez kellően nagyszámú felhasználó csatlakozott ahhoz, hogy a társadalmi hatása mérhető legyen (Pl. Google, Facebook). A vertikális platformok alatt az olyan vállalkozásokat kell érteni, amelyek értékteremtő interakciókat tesznek lehetővé, a gazdasági aktivitást segítik elő, egyfajta virtuális piacként működnek (sharing economy, pl. UBER).

27 Nagy, 2004, 58–61. o. A szerző rámutat arra, hogy az anonimitás azért áll fenn látszólag, mert a számítógép naplózza a kereséseinket, továbbá a szolgáltatók is gyűjtögetnek adatokat a felhasználóról, és a számítógép alapján is visszakereshető a felhasználó.

felmerül a kérdés, hogy a nemzeti szabályozás hogyan tudja szabályozni a globális, nem egy országhoz kötődő, országokon átívelő térben zajló tevékenységet. A nemzeti szabályozók hatástalanok, vagy alacsony határfokkal tudnak fellépni ezen a területen. A versenyjogi kérdések a kevés piaci szolgáltató miatt vetődnek fel. Maga a hálózati iparági sajátosságból ered a szolgáltatók monopolhelyezete, öngerjesztő folyamatként áramlanak a felhasználók egy szolgáltatóhoz. A monopolhelyzet azonban nem csak egy országra terjed ki, hanem az egész világra. Ezt a helyzetet a szolgáltatók ki is használják gazdasági és egyéb aspektusból egyaránt. Felmerülnek továbbá alapjogi problémák, amelyek a gyűlöletbeszéddel, szólásszabadsággal, jogsértő tartalmakkal vannak kapcsolatban. Felmerül a kérdés, hogy a szolgáltató csak lehetőséget biztosít az ügyfelek számára, akik bármit tehetnek, illetve feltehetnek az internetre vagy ellenőrizniük kell-e a tartalmakat. Hol van ennek a határa, és ezt milyen jog alapján teszi meg a szolgáltató, elvégezhető-e a tartalmak vizsgálata egy magáncég belső szabályai alapján? A szakirodalom is rámutat, milyen fontos szabályozási és jogértelmezési kérdés merül fel a téma kapcsán. A platformokhoz kötődő kérdés a digitális adattárolás és felhasználás. Ez szintén alapjogi kérdés, amely az adatvédelem témakörébe tartozik.²⁸

A másik két területtel összefüggésben is jelentős jogi kérdések merülnek fel. A vertikális platformok üzleti modellként működnek, egyfajta „virtuális piacként”. A *sharing economy*²⁹ egy újszerű digitális megoldásokat alkalmazó szolgáltatói szektor, amely több jogi területen okoz problémát, mint a versenyjog (iparági szabályok megsértése), fogyasztóvédelem (felelősség kizárása), munkajog (kényszervállalkozás, leplezett munkaszervezetek), adójog (adóelkerülés) többek között. Sokkal összetettebb kérdésként merül fel a mesterséges intelligencia és a robotok kérdése. Még a jogtudományban is eltérő álláspontok vannak az elektronikus személyiség biztosítása és jogi megítélése kapcsán. Önálló személyiség-e, amely autonóm döntéseket hoz, vagy csak egy programozott tárgy, amely végrehajtja a programozó parancsait? Több kérdés merül fel a károkozás és a kötelező felelősségbiztosítás kapcsán.³⁰

Mindezen rövid áttekintés rámutat arra, hogy a jog folyamatosan új kihívások előtt áll, ahogy a technológia változik, és ezek csak fokozódni fognak az elkövetkezendő évtizedekben. A társadalom tagjai a technológia révén csak a nagyfokú szabadságot és a kitarulkozó digitális teret és lehetőségeket látják, és nem figyelnek az ebben rejlő veszélyekre. Ha bekövetkeznek a jogsértések, az emberek azonban azonnal jogvédelmet várnak az államtól, holott előtte esetleg elutasították a terület jogi szabályozását. Ezzel

28 Zódi, 2017, 1–6. o.

29 Nagy, 2016, 1–7. o.

30 Zódi, 2018, 28–71. o.

a kettősséggel és társadalmi igényel kell megbirkóznia a jogalkotónak. A technológia alkalmazása nem javítja meg sem az alapvető emberi tulajdonságokat, sem az emberi kapcsolatokat, csak azok átkerülnek egy digitális térbe. A jog a problémákra reagálva, folyamatosan alakítja a szabályokat, de nyilvánvalóan van egyfajta lassúság a reagálási időben, amely benne rejlik a jogalkotásban, és amelyet nem is lehet kiküszöbölni, ha a demokratikus normák alapján és körültekintően akar a jogalkotó fellépni. Ehhez képest a szolgáltatók gyorsabban tudnak változtatni a belső szabályokon – akár külső állami szabályozás alapján –, de helyes-e ez a gyakorlat? A hiányos jogi szabályozás feladata azonban álláspontom szerint nem bízható rá teljesen a szolgáltatóra. Helyesebb lenne a technológiát jobban ismerő szolgáltatók bevonásával rugalmasabb jogi szabályozási rendszert kialakítani. Mindenesetre ezekre a kihívásokra a gyakorlati és az elméleti kérdésekkel foglalkozó jogászoknak egyaránt fel kell készülniük.

Irodalomjegyzék

- BALKIN, J. M. (2015) 'The Path of Robotics Law', *California Law Review Circuit*, 6(June), 45–60. o.
- BUTENKO, A., LAROUCHE, P. (2015) 'Regulation for innovativeness or regulation of innovation', *Law, Innovation and Technology*, 7(1), 52–82. o.
- CSIZMADIA, Z. (2019) 'Az autonóm, önvezető technológiák elterjedésének társadalmi következményei – kérdések, dilemmák és szempontok', *Tér Gazdaság Ember*, 7(1), 59–85. o.
- FÜLEP, I., NICK, G., VÁRGEDŐ, T. (2018) 'Zászlón a digitalizáció-Ipar 4.0', *Új Magyar Közigazgatás*, 11(2), 45–55. o.
- HARARI, Y. N. (2017) *Sapiens – Az emberiség rövid története*. 2. kiadás. Budapest: Animus Kiadó
- HOLCZER, M. (2007) 'Innovációs verseny az információs társadalomban', in Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom*. Budapest: Gondolat–Új Mandátum
- KINCSEI, A. (2007) Technológia és társadalom az információ korában in Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom*. Budapest: Gondolat–Új Mandátum
- MANKIW, N. G. (2005) *Makroökonómia*. Budapest: Osiris Kiadó
- MANWARING, K. (2017) 'Kickstarting Reconnection: An Approach to Legal Problems Arasing from Emerging Technologies', *Deakin Law Review*, 22, 53–84. o.
- MISHKIN, F. S. (2015) *Makroökonómia*. Budapest: Alinea Kiadó
- NAGY, D. (2004) 'Az internet és a jog', *Információs Társadalom*, 4(1), 58–68. o.
- NAGY, Z. (2016) 'A közösségi gazdaság (Sharing Economy) és pénzügyi szabályozása', in Kékesi, T. (szerk.) *The Publicationes of the MultiScience-XXX. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference*. Miskolc: University of Miskolc, 1–7. o.
- NAGY, Z. A. (2018) 'A jövő tegnap óta tart – A modern technikai-technológiai folyamatok kihívásai a jog területén', *Belügyi Szemle*, 66(10), 36–55. o. DOI: 10.38146/BSZ.2018.10.3.
- PINTÉR, R. (2007a) 'Úton az információs társadalom megismerése felé', in Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom*. Budapest: Gondolat–Új Mandátum
- PINTÉR, R. (2007b) 'Divatos hívószavak, nagy elméletek, fejlesztési szupernarratívák és metanarratívák – Az információs társadalom jelentésvilága', in Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom*. Budapest: Gondolat–Új Mandátum
- REESE, B. (2020) *A negyedik kor – Okos robotok, tudatos számítógépek és az emberiség jövője*. Budapest: Typotex Kiadó
- SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. (2012) *Közgazdaságtan*. Budapest: Akadémiai Kiadó

- SIMON, É. (2007) 'Bevezetés az információs társadalom jogi szabályozásába', in Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom*. Budapest: Gondolat–Új Mandátum
- TÓTH, A., KLEIN, T. (2018) 'Technológia és robotjog', in Tóth, A. (szerk.) *Az infokommunikációs és technológiai jog alapjai*. Budapest: NKE
- Z. KARVALICS, L. (2007) 'Információs társadalom – mi az? Egy kifejezés jelentése, története és fogalomkörnyezete', in Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom*. Budapest: Gondolat–Új Mandátum
- ZÓDI, Zs. (2018) *Platformok, robotok és a jog*. Budapest: Gondolat Kiadó
- ZÓDI, Zs. (2017) 'Az információs társadalom legújabb kihívásai a jog számára', *Gazdaság és Jog*, 1–8. o. [Online]. Elérhető: http://real.mtak.hu/92781/1/cikk_gazd_es_jog.pdf (Letöltve: 2022. május 24.)